

Nr 45

Skatteutskottets betänkande i anledning av motioner beträffande alkoholpolitiska frågor.

Motionerna

I detta betänkande behandlas motionerna

1973:125 av herrar Andersson i Örebro (fp) och Pettersson i Röstånga (fp) vari hemställs

”att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om sådan ändring av 3 § i 1955 års rusdrycksförsäljningsförordning att alkoholfria drycker i princip kan utskänkas utan tillstånd av myndighet”;

1973:132 av herrar Larsson i Umeå (fp) och Hamrin (fp) vari hemställs

att riksdagen beslutar att försäljningen av mellanöl inte får ske i livsmedelshandeln;

1973:133 av herr Levin (fp) vari hemställs

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till sådana författningsändringar att det i motionen angivna syftet (nämligen att spritdrycker, vars alkoholhalt inte överstiger starkvinsens, exempelvis Campari Bitter, inte skall beskattas hårdare än starkvin) tillgodoses;

1973:245 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställs

att riksdagen med understrykande av behovet av en bättre organisatorisk samordning av dels alkoholforskningen, dels bevakningen och ledningen av alkoholpolitiken begär att Kungl. Maj:t överlämnar motionen för beaktande till alkoholpolitiska utredningen;

1973:253 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari hemställs

att riksdagen beslutar om åtgärder i syfte att förhindra alkoholförtäring på offentlig plats;

1973:261 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp) vari hemställs

att riksdagen hos regeringen begär erforderliga åtgärder i syfte att – i avvaktan på alkoholpolitiska utredningens slutliga förslag – berörda myndigheters verksamhet till skydd av barn och ungdom mot mellanölsmissbruk förstärkes;

1973:400 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp, c, m) vari hemställs

att riksdagen beslutar rikta regeringens uppmärksamhet på de såvitt kan bedömas växande problem från ordnings- och miljöskyddssynpunkt, som alkoholförtäring, bl. a. mellanölsförtäring, på gator och öppna platser åstadkommer, med hemställan att lagstiftningen om förargelseväckande beteende ses över eller – om behov därav saknas – andra

åtgärder vidtas i syfte att komma till rätta med åsyftade missförhållande;

1973:401 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp, c, m) vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om lämpliga åtgärder syftande till att information lämnas allmänheten genom annonsering i pressen om gällande bestämmelse om skyldighet för innehavare av utskänkningsrättighet att vid utskänkning av alkoholdrycker också erbjuda alkoholfria drycker i tillfredsställande urval;

1973:575 av herr Israelsson m. fl. (vpk) vari hemställs

1. att riksdagen uttalar sig för överförande av bryggerinäringen i statens ägo och hemställer hos regeringen om härför erforderlig utredning samt framläggande av förslag om övertagande,

2. att riksdagen beslutar om införande av förbud mot reklam i varje form för alkoholhaltiga drycker och hos regeringen gör hemställan om erforderlig lagtext;

1973:576 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c) vari hemställs

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en skyndsamt utredning för att komma till rätta med alkohol- och narkotikabruket genom att dels väsentligt öka informationen om alkoholens och narkotikapreparatens risker, dels förbjuda alkoholreklamen och i stället införa motreklam, dels vidta åtgärder så att alkoholhalten i öl icke medför berusningsrisk samt dels klargöra föräldrarnas och samhällets ansvar i dessa frågor;

1973:592 av herr Wennerfors (m) och fru Sundberg (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t kräva en försöksverksamhet med avsmakning av vin i Systembolagets butiker i enlighet med vad som anförts i motionen;

1973:593 av herr Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställs

att riksdagen beslutar att försäljning av mellanöl inte får ske i livsmedelshandeln;

1973:594 av herrar Wikström (fp) och Hamrin (fp) vari hemställs

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om åtgärder i syfte att motverka hembränning i Sverige;

1973:894 av herrar Stålhammar (fp) och Olsson i Kil (fp) vari hemställs

att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t begära att ansvariga myndigheter åläggs att kontinuerligt kontrollera efterlevnaden av 18-årsgränsen för mellanöl;

1973:1011 av herr Carlshamre m. fl. (m) vari hemställs

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om uppdrag till alkoholpolitiska utredningen att framlägga förslag till åtgärder, avsedda att begränsa alkoholdryckernas åtkomlighet — däri inbegripet mellanölet — särskilt med sikte på att hindra överlåtelse till personer utan egen inköpsrätt (motionärerna förordar dels inköpsregistrering betr. spritdrycker och vin, dels att mellanöl endast skall säljas genom systembolaget);

1973:1042 av herrar Levin (fp) och Taube (fp) vari hemställs att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t om förslag till regler avseende en av Systembolaget arrangerad försöksverksamhet – förslagsvis begränsad till båda skånska länen – med vinförsäljning i detaljhandeln under två år.

Konsumtionen av alkoholhaltiga drycker efter 1971

Den alkoholpolitiska diskussionen har under senare år dominerats av mellanölsfrågan. När riksdagen 1972 behandlade propositionen 1972:61 med förslag om bl. a. en lagfäst 18-årsgräns för inköp av öl förelåg endast konsumtionsstatistik som täckte utvecklingen t. o. m. 1971. Till grund för propositionen låg alkoholpolitiska utredningens APU:s – betänkande Mellanölsfrågan (SOU 1971:66) som till stora delar byggde på undersökningar som täckte förhållandena fram till 1970.

Efter skattehöjningen på sprit och vin i november 1970 minskade spritförsäljningen tillfälligt något under 1971, men under 1972 var den tillbaka på den tidigare nivån, se tabell A. Även starkvinsförsäljningen, som länge har legat ganska oförändrad, ökade något under 1972, men liksom tidigare under en lång följd av år har framför allt lättvinerna svarat för försäljningsuppgången. Den totala volymen sålt vin är numera ej obetydligt större än volymen sprit. Härtill torde ha bidragit att lättvinet hittills har gynnats i beskattningshänseende. Ett visst avsteg från denna princip gjordes när 1972 års vårriksdag beslöt att ytterligare höja skatten på alla alkoholdrycker fr. o. m. 1973. Den procentuella höjningen gjordes då större för lättviner än för spritdrycker och starkviner. Ser man endast till mängden alkohol är dock de billigaste lättvinerna lägst beskattade.

Medan spritdrycker och starkviner på längre sikt visar en tämligen oförändrad volym och lättvinerna en starkt uppåtgående, är den nedåtgående tendensen fullt tydlig för starköl och öl. För starkölet har nedgången pågått efter 1968, då försöksverksamhet med fri försäljning av starköl i två län drev omsättningen i höjden. För mellanölet har efter skattehöjningen i februari 1970 tendensen varit svagt nedåtgående. Det alkoholsvagare ölet, typ A, förlorar för varje år alltmer av sin marknadsandel.

Under de båda sista åren har den minskade försäljningen av starköl och öl i viss mån kompenseras av en ökad försäljning av lagrat lättöl.

Av den totala spritdrycksförsäljningen under 1972 utgjorde försäljning till rusdrycksrestauranger ca 4 %. Motsvarande andel var för vin drygt 6 % och för starköl 30 %. Andelen öl som gick till utskänkningsställen kan beräknas till ca 15 % för mellanöl och 7 % för öl typ A. Utskänknings svaret följaktligen för en ganska liten del av den totala alkoholförsäljningen.

Den totala försäljningen i liter alkohol 100 % per invånare över 15 år steg något under 1972 och ligger nu 15 % högre än 1967, se tabell B.

Uppgången sedan dess gäller dock inte spritdrycker. Av sammanlagt 7,26 liter alkohol 100 % per invånare över 15 år föll år 1972 46 % på spritdrycker, 18 % på vin och 36 % på öl och starköl.

Jämför man med andra länder framstår den svenska alkoholkonsumtionen som rätt måttlig, i varje fall när det gäller vin och öl, se diagram. Under senare år visar de flesta jämförbara länder oavbrutet stigande konsumtion av både sprit, vin och öl. Med hänsyn härtill kan utvecklingen i Sverige inte anses speciellt oroande.

Tabell A. Försäljning av olika drycker i liter per invånare över 15 år.

År	Sprit- drycker	Stark- vin	Lätt- vin	Stark- öl	Mellan- öl	Öl typ A	Lättöl
1967	8,50	1,71	4,62	3,5	31,5	16,4	6,3
1968	8,08	1,65	5,05	5,9	38,7	14,3	6,5
1969	8,17	1,66	5,62	5,3	49,5	12,2	6,7
1970	8,37	1,68	6,37	4,8	49,6	11,3	6,9
1971	7,96	1,65	7,18	4,5	49,1	10,6	8,3
1972	8,34	1,73	8,22	4,2	48,6	9,6	10,2

Tabell B. Försäljning i liter alkohol 100 % per invånare över 15 år av alkoholhaltiga drycker.

År	Sprit- drycker	Vin	Starköl	Mellanöl	Öl typ A	Totalt
1967	3,40	0,85	0,19	1,35	0,54	6,33
1968	3,23	0,89	0,33	1,66	0,47	6,58
1969	3,26	0,95	0,29	2,13	0,40	7,03
1970	3,34	1,05	0,27	2,13	0,37	7,16
1971	3,17	1,13	0,25	2,11	0,35	7,01
1972	3,32	1,30	0,23	2,09	0,32	7,26

Riksskatteverkets kommuniké om försäljning och missbruk av alkoholdrycker under första halvåret 1973 visar viss uppgång för försäljningen av spritdrycker och lagrat lättöl samt för fylleriet men en nedgång för försäljningen av vin och övriga maltdrycker.

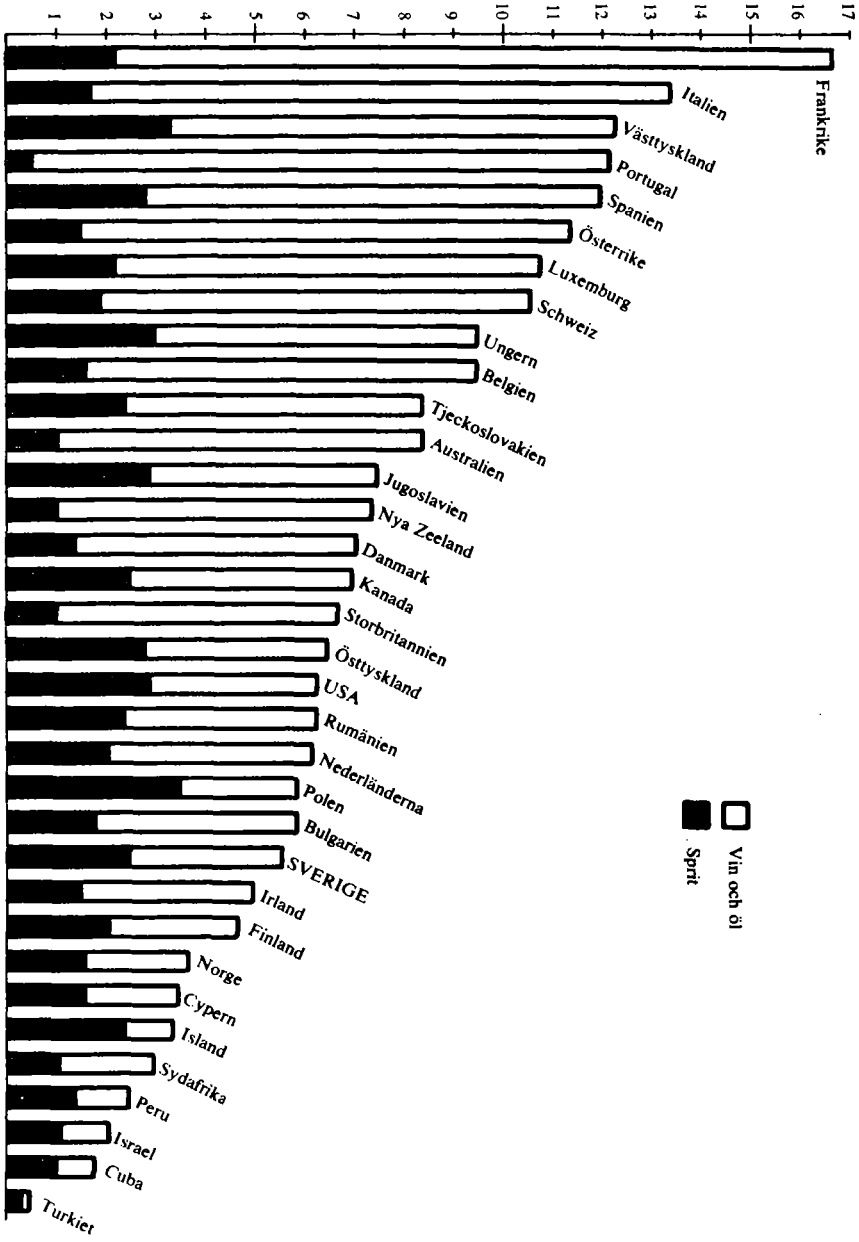
Spritdrycker

Försäljningen av spritdrycker för förtäring uppgick under första halvåret 1973 till 25,3 milj. liter, vilket innebär en ökning med 0,4 procent från samma tid 1972. Från första halvåret 1972 har utminutereringen av spritdrycker ökat med 0,8 procent till 24,4 milj. liter, medan utskänkningen (systembolagets försäljning till restauranger) minskat med 9,6 procent till 0,9 milj. liter.

Vin

Under årets sex första månader sålde systembolaget 28,1 milj. liter vin, vilket innebär en minskning med 6,0 procent jämfört med första halvåret 1972. Starkvinet minskade med 5,6 procent till 4,5 milj. liter och lättvinet minskade med 6,0 procent till 23,6 milj. liter.

TOTAL ALKOHOLKONSUMTION I LITER 100 % PER INVANARE I VISSA LÄNDER

Maltdrycker

Den av systembolaget redovisade försäljningen av starköl uppgick första halvåret 1973 till 11,9 milj. liter, vilket är 9,0 procent mindre än samma tid 1972. Försäljningen av mellanöl (skattepliktig utlämning + import) uppgick till 140,4 milj. liter och av pilsner till 26,3 milj. liter, vilket innebär minskning från första halvåret 1972 med 4,9 resp. 15,2 procent. För lagrat lättöl noteras däremot en ökning med 47,4 procent till 32, 5 milj. liter. Den sammanlagda försäljningen av lagrade maltdrycker blev något mindre under första halvåret 1973 än under samma tid 1972, nämligen 211,1 respektive 213,7 milj. liter.

Total alkoholförbrukning

Den totala alkoholkonsumtionen i form av spritdrycker, vin, starköl och öl – mätt i liter alkohol 100 procent per invånare över 15 år – beräknas ha minskat från 3,41 liter under första halvåret 1972 till 3,31 liter under samma tid 1973.

Fylleri

För första halvåret 1973 rapporterades 56 794 omhändertaganden för fylleri mot 53 031 under samma tid 1972, vilket innebär en ökning med 7,1 procent. Antalet omhändertaganden av kvinnor ökade från 1 946 till 2 373. Beträffande ungdomsfylleriet kan nämnas att under första halvåret 1973 omhändertogs 4 788 ungdomar under 20 år mot 4 517 under samma tid 1972. En ökning med 6,0 procent. För åldrarna 15–17 år redovisas för årets sex första månader 2 095 fyllerifall mot 1 827 samma tid 1972. För barn under 15 år var motsvarande siffror 198 respektive 169. Av dessa 198 var 121 pojkar (ökning med 26) och 77 flickor (ökning med 3).

Hembränning

Under årets fem första månader har till polisens kännedom kommit 145 fall av brott mot förordningen om tillverkning av sprit och vin. Detta innebär en ökning med 61 fall.

Gällande bestämmelser m. m.

Den alkoholpolitiska lagstiftningen är i huvudsak uppbyggd i samband med 1954 års nykterhetsreform, som 1956 kompletterades med en kraftig skattehöjning och 1957 med regler om avstängning från systembutikerna av missbrukare. Vad som därefter ägt rum har främst gällt ölförsäljningen – framför allt mellanölsfrågan – och beskattningen. De här behandlade motionerna spänner över förhållandevis stora sektorer av alkohollagstiftningen. En fullständig redovisning av alkohollagstiftningen

skulle emellertid bli alltför omfattande i detta sammanhang, varför utskottet inskränker sig till att redovisa de grundläggande bestämmelserna och lämna vissa uppgifter i anslutning till frågor som tas upp i motionerna.

Huvudförfattningar

Tillverkning. Förordningen (1961:180) om tillverkning av sprit och vin innehåller de grundläggande definitionerna på dessa varor liksom villkoren för tillverkningen. Således finns rätten att tillverka vin i hemmet för eget behov inskrivet i författningen, som även innehåller ansvarsbestämmelserna för olovlig sprittillverkning - hembränning - och för tillhandahållande och innehav av apparater för sådan tillverkning. Gränsdragningen mellan lovlig hemtillverkning av vin och olovlig sprittillverkning bygger främst på den rättspraxis som utbildats vid tolkningen av definitionerna på sprit och vin. Enligt gällande tillstånd bedrivs sprittillverkning vid två lantbruksbrännerier i Skåne och vid nio sulfittfabriker, främst i Norrland. Spriten från sulfittfabrikerna används huvudsakligen för tekniska ändamål. Tillverkning av vin sker vid två tillverkningsställen. Antalet ärenden rörande misstänkt hembränning har fördubblats från 1971 till 1972, då de uppgick till 200 och fortsätter att öka under innevarande år. RSV har även noterat en ökning av annonseringen för olika tillbehör, avsedda för hembränning.

Enligt förordningen (1960:253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker indelas maldryckerna efter alkoholhalten i tre huvudtyper, nämligen *lättöl* (alkoholhalt ej över 1,8 viktprocent), *öl* (alkoholhalt över 1,8 men ej över 3,6 viktprocent) och *starköl* (alkoholhalt över 3,6 viktprocent). Öl indelas i typ A (pilsner) och typ B (mellanöl). Till typ A hänförs öl med alkoholhalt ej över 2,8 viktprocent, medan till typ B räknas öl med alkoholhalt däröver. Tillverkning för försäljning av starköl med en alkoholhalt över 4,5 viktprocent får ske endast för export och för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål.

För tillverkning av öl eller starköl för försäljning fordras tillstånd av RSV. Sådan tillstånd gäller t. v. men kan dras in om det anses påkallat med anledning av missförhållanden i samband med tillverkningen eller bristande skatteredovisning.

Antalet tillverkningsställen för maldrycker och/eller läskedrycker är 162.

Försäljning. Rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521) - Rff - är den centrala författningen inom alkoholpolitiken. Rff och däri angivna kompletterande författningar reglerar all försäljning och införsel av sprit, vin och starköl, såväl när det gäller de statliga monopolbolagen som utskänkning, försäljning av teknisk sprit, alkoholhaltiga preparat och läkemedel eller nattvardsvin. Försäljningen av öl - typ A, pilsner, och typ B mellanöl - regleras i ölförsäljningsförordningen (1961:159) - Öff.

Utförliga redogörelser för bestämmelserna om ölförsäljningen har lämnats i SkU:s tidigare betänkande rörande mellanölsfrågan (SkU 1971:3) och i alkoholpolitiska utredningens (APU:s) betänkande Mellanölsfrågan (SOU 1971:66) samt i den på grundval härav framlagda propositionen 1972:61 med förslag till bl. a. 18-årsgräns för inköp av öl.

Försäljningen av drycker som inte omfattas av Rff och Öff, dvs. lättöl samt andra drycker, vars alkoholhalt inte överstiger 2,25 volymprocent, regleras i förordningen (1955:38) om försäljning av alkoholfria drycker – Aff. I princip sker denna försäljning under samma villkor som gäller för drivande av handel i allmänhet.

Beskattning. Frågor om alkoholbeskattningens höjd, som främst regleras genom förordningen (1957:209) om skatt på sprit och vin, tas inte upp i förevarande motioner utom vad gäller några särskilda varor. Förordningen (1960:253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker innehåller bl. a. beskattningsreglerna för de maltdrycker som omfattas av Rff:s och Öff:s bestämmelser. Mervärdeskatt utgår på samtliga här avsedda varor, utjämningskatt på mellanöl och starköl samt tull på viss del av importen.

Frågor som aktualiserats genom motionerna

Alkoholpolitikens organisation (motionen 1973:245). De centrala myndigheter och organisationer som närmast har intresse av alkoholförhållandenas utveckling i landet har etablerat samarbete på detta område genom Samarbetsnämnden i alkoholfrågan. I nämnden finns företrädare för RSV, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, rikspolisstyrelsen och statens ungdomsråd samt för alkoholforskningen, nykterhetsrörelsen och idrotten. Vidare ingår resrepresentanter för produktion och distribution på alkoholmarknaden och för de där anställdas fackförbund. Sammanlagt uppgår antalet medlemmar i nämnden till 25.

På forskningsområdet kan nämnas att Tvärvetenskapliga seminarier i alkoholfrågan (TSA) bildades 1965.

TSA består av personer som varit eller för närvarande är verksamma med något slag av alkoholforskning. TSA är inte knutet till någon viss institution utan deltagarna resrepresenterar olika vetenskapliga discipliner som medicin, psykologi, pedagogik och sociologi.

TSA:s mål är

1. att befrämja tvärvetenskaplig alkoholforskning,
2. att befrämja kontinuiteten i alkoholforskningen genom att förmedla kontakter och information mellan forskare inom och mellan olika discipliner,
3. att stimulera till att forskare sysslar med alkoholforskning, om så är lämpligt i tvärvetenskapligt team,
4. att verka för att resultaten av forskningen blir kända och vederhäftigt utnyttjade som underlag för diskussioner kring praktiska

problem rörande upplysning och undervisning, förebyggande och rehabiliterande åtgärder m. m.

Förutom diskussioner om alkoholforskning och därmed sammanhängande problem har TSA arbetat med en del konkreta projekt bland vilka kan nämnas forskningsinventeringar, symposier och seminarier samt utgivande av publikationer i anslutning härtill.

Hembränningen (motionen 1973:594)

En SIFO-undersökning som gjordes under februari – mars 1973 för Svenska bryggareföreningens räkning belyser omfattningen av och attityderna till hembränningen.

Undersökningen visar bl. a.

att 21 procent av svenska folket och 27 procent av spritkonsumenterna någon gång smakat hembränd sprit. 8 procent av svenskarna drack hembränt under 1972 mot 11 procent av spritkonsumenterna. Det bör dock tilläggas att 24 procent inte visste om de druckit hembränt,

att skillnaden mellan männens och kvinnornas konsumtion av hembränd sprit är stor. En tredjedel av kvinnorna uppgav att de inte visste om de smakat hembränt eller ej. Tabellen visar hur konsumtionen fördelar sig på samtliga intervjuade och på spritkonsumenterna,

	samtliga procent		spritkonsumenter procent	
	någon gång	under 1972	någon gång	under 1972
Kvinnor	9	6	13	9
Män	32	12	37	14

att konsumtionen av hembränd sprit är mest utbredd hos personer i åldrarna 18–29 år. Hela 37 procent av 25–29-åringarna har någon gång druckit hembränt mot 30 procent av 18–24-åringarna. Dessa åldersgrupper har också den högsta konsumtionen av hembränt under 1972. 22 procent av 25–29-åringarna hade druckit under 1972 mot 18 procent av 18–24-åringarna. De äldre åldersgrupperna har en betydligt lägre andel konsumenter. Det bör tilläggas att de som inte visste om de druckit eller ej var fler ju äldre personer det rörde sig om.

44 procent av spritkonsumenterna i åldrarna 25–29 år har någon gång druckit hembränt och 26 procent av dessa drack under 1972,

att 30 procent av svenskarna anser att hembränning är en icke allvarlig eller bagatellartad lagöverträdelse. 50 procent av männen anser detta mot 30 procent av kvinnorna. Männens tolerans är alltså betydligt större än kvinnornas.

Mellanölsfrågan (motionerna 1973:132, 1973:261, 1973:575 1973:576 och 1973:894)

I samråd med APU har RSV under början av 1973 gjort en ny enkät i mellanölsfrågan till sociala centralnämnder/nykterhetsnämnder och polis-

myndigheter för att få en bedömning av effekterna av den fr. o. m. den 1 juli 1972 lagstādgade 18-årsgränsen för inköp av öl. Frågeformuläret till kommunerna kompletterades med ytterligare ett par frågor rörande ungdom och alkohol.

Samtidigt gjordes en enkät till landets samtliga alkoholpolikliniker beträffande förekomsten av mellanöl som huvudsakligt berusningsmedel bland patienterna vid kliniker.

A. Enkäten till kommunerna

Enkäten till kommunerna riktades till nykerhetsnämnden/sociala centralnämnden i Stockholm, Göteborg och Malmö samt ett slumpmässigt urval omfattande en fjärdedel eller 115 av de övriga kommunerna.

90 kommuner med en folkmängd motsvarande 60 % av hela urvalet redovisar att "missbruket av mellanöl bland ungdomen 1971 varit av sådan omfattning att samhället borde ingripa med direkt verkande medel". 15 kommuner (14 % av befolkningen) anser att beskrivningen inte äger giltighet.

Bland de 90 kommuner som ansett att åtgärder borde vidtagas ansåg 54 (57 % av befolkningen) att den lagstādgade 18-årsgränsen haft "viss positiv effekt" när det gäller att minska missbruket bland ungdomen under 18 år. 26 kommuner (35 % av befolkningen) anser att 18-årsgränsen inte haft någon effekt på missbruket.

När det gäller huruvida 18-årsgränsen efterlevts anser 70 kommuner (28 % av befolkningen) att detta har skett "utan anmärkning" eller att "enstaka överträdelser har förekommit, men efter påpekande har rättelse vunnits". 29 kommuner (30 % av befolkningen) anser att efterlevnaden varit "mindre tillfredsställande" medan 1 kommun (0 % av befolkningen) anger "dåligt" som betyg.

Vidare frågades efter en bedömning av nykterhetstillståndet bland ungdom under 18 år i nuläget. (Svaren torde alltså avse förhållandet kring årsskiftet 1972/73). Vid denna bedömning skulle hänsyn tas inte enbart till mellanöl (utan även till rusdrycker). Det framkom därvid att 17 kommuner (4 % av befolkningen) ansåg att tillståndet var "tillfredsställande". 66 kommuner (30 % av befolkningen) angav "smärre olägenheter" och 28 kommuner (35 % av befolkningen) "påtagliga olägenheter".

På frågan om det inträffat någon påtaglig förändring av nykterhetstillståndet bland ungdomen jämfört med 1970 svarade 7 kommuner (1 % av befolkningen) "påtaglig förbättring", 10 kommuner (3 % av befolkningen) "påtaglig försämring" och 90 kommuner (63 % av befolkningen) "ingen påtaglig förändring".

B. Enkäten till polismyndigheterna

Denna enkät besvarades av landets samtliga 119 polisdistrikt.

107 (90 %) av rikets 119 polisdistrikt redovisar att "missbruket av mellanöl bland ungdomen 1971 varit av sådan omfattning att samhället borde ingripa med direkt verkande medel". 10 (8 %) anser inte att beskrivningen äger giltighet.

Bland de 107 polisdistrikt som ansett att åtgärder borde vidtagas ansåg 55 (51 %) att den lagstādgade 18-årsgränsen haft "viss positiv effekt" när det gäller att minska missbruket bland ungdomen under 18 år. 33 distrikt

(31 %) anser att 18-årsgränsen inte haft någon effekt på missbruket.

När det gäller huruvida 18-årsgränsen efterlevts anser 68 distrikt (57 %) att detta har skett "utan anmärkning" eller att "enstaka överträdelse har förekommit men efter påpekande har rättelse vunnits". 29 distrikt (24 %) anser att efterlevnaden varit "mindre tillfredsställande" medan 6 distrikt (5 %) anger "dåligt" som betyg.

C. Enkäten till alkoholpoliklinikerna

Sammanfattningsvis får man den uppfattningen att problemen för klinikerna skulle ha varit mindre utan denna försäljning. Orsaken härtil är främst mellanölets relativa lättillgänglighet. Ett mindre antal kliniker tillmäter dock mellanölet endast sekundär betydelse både för äldre alkoholister och för ungdomar som inkörspport till missbruket av starkare drycker.

Åtgärder mot förtäring av alkoholhaltiga drycker på offentliga platser (motionerna 1973:253 och 1973:400)

De bestämmelser, som f. n. förbjuder bl. a. förtäring av rusdrycker på offentliga platser, är meddelade i lokal ordningsstadga, som antas av kommun och fastställs av länsstyrelse. Den allmänna ordningsstadgan (1956:617), som utfärdats av Kungl. Maj:t, innehåller icke några generella bestämmelser i fråga om förtäring av här avsedda drycker utom när det gäller offentliga tillställningar.

Alkoholfria drycker (motionerna 1973:125 och 1973:401)

Utskänkningstiden. I 3 § 1 mom. Aff stadgas att utskänkning av alkoholfria drycker icke må fortgå längre än till kl. 22.00. Utskänkningen kan sedan återupptas kl. 00.00 eftersom författningen inte anger någon tidpunkt när utskänkningen får börja. Den som har tillstånd att utskänka öl eller rusdrycker efter kl. 22.00 får dock utskänka alkoholfria drycker under samma tid. Bestämmelsen om stängningstid hade tidigare viss korrespondens med affärstidslagets tidsgränser, men den torde efter upphävandet av denna lag inte kunna anses fylla samma funktion.

Tillhandahållande vid utskänkning av rusdrycker. Enligt Rff skall vid utskänkning alkoholfria drycker finnas att tillgå i tillfredsställande urval. I riksskatteverkets anvisningar till denna paragraf heter det bl. a.

Syftet med 48 § är att restauranggäster som avstår från alkohol skall kunna tillhandahållas ett urval alkoholfria drycker som alternativ till på restaurangen förekommande rusdrycker och öl. För att kravet på ett tillfredsställande urval av alkoholfria drycker skall vara uppfyllt måste följande iakttas.

1. Friskt dricksvatten skall alltid finnas lätt tillgängligt. På sprit- och vinrestauranger skall därutöver saluföras bordsvatten och läskedrycker, lättöl samt juicer och alkoholfria fest- och sällskapsdrycker (s. k. alkoholfritt vin). På starkölsrestauranger skall finnas bordsvatten, läskedrycker och lättöl.

2. Ett tillfredsställande sortiment av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker skall innefatta *minst* ett alkoholfritt alternativ till vardera rött, vitt och musserande lättvin, lämpat för köttträtt, fiskrätt respektive dessert ävensom lämpligt alternativ till starkvin. Det bör observeras att söta drycker inte passar till kött- eller fiskrätter.

3. De alkoholfria fest- och sällskapsdryckerna skall i fråga om kvantiteter tillhandahållas på samma sätt som förekommande viner (glas, karaff, halvbutelj etc.).

4. Förekommer utskänkning av sprit- eller vindrinkar, skall alkoholfria drinkar erbjudas som alternativ.

Gäster som endast dricker alkoholfritt skall således i servicehänseende behandlas fullt likvärdigt med dem som förtär alkoholdrycker.

Beskattningen av spritdrycker med låg alkoholhalt (motionen 1973:133)

1967 års vårriksdag avvisade på bevillningsutskottets hemställda motioner om gynnsammare beskattningsregler för vissa svagare spritdrycker. Utskottet anförde i sin motivering (BeU 1967:33) bl. a. följande.

I motionerna hemställs att riksdagen måtte besluta, att destillerade drycker, vilkas alkoholhalt inte överstiger 22 volymprocent, skall i skattehänseende jämställas med starkvin. Motionärerna avser med sitt yrkande närmast att den italienska drycken Campari Bitter inte skall beskattas hårdare än s. k. vinaperitifer med ungefär samma alkoholhalt. Enligt såväl den svenska tillverkningslagstiftningen som brysselnomenklaturens definitioner till tulltaxan är Campari Bitter på grund av framställningsmetoden att anse som en spritdryck. Rent tekniskt skulle ett bifall till motionsyrkandet därför medföra att man i skattelagstiftningen skulle införa en undantagsbestämmelse för en särskild produkt och att denna vara skulle särbehandlas inte bara i tulltaxan utan även i de särskilda schablontullbestämmelserna för resandeförseln. Härigenom skulle man även öppna möjligheter för en lägre beskattning av alla spritdrycker, som brukar förtäras i utspätt skick. Om man jämställer Campari Bitter med vin i beskattningshänseende, bör konsekvensen bjuda att drycken får samma ställning vid utskänkningen. På samma grund skulle i så fall en vinrestaurang kunna begära att få servera spritdrycker som späts ut till högst 22 volymprocent, vilket är den övre alkoholgränsen för vin. Utskottet finner inte att den föreslagna åtgärden skulle vara av nämnvärd betydelse från nykterhetspolitisk synpunkt med hänsyn bl. a. till att konsumenterna redan är väl tillgodosedda med vinaperitifer av ungefär samma typ som Campari Bitter, vilka alltså beskattas enligt de gynnsammare regler som gäller för vin. Frågan om avvägningen av beskattningen mellan vin och spritdrycker liksom skatteinstrumentets betydelse över huvud taget inom alkoholpolitiken hör emellertid till de centrala uppgifterna i den alkoholpolitiska utredningens uppdrag och utskottet finner därför inte skäl förorda att man föregriper kommitténs ställningstagande i dessa frågor genom att i strid mot hittillsvarande praxis besluta om beskattningsåtgärder i en detaljfråga av sekundärt intresse.

Utskottet

Den alkoholpolitiska debatten har under senare år kommit att helt domineras av mellanölsfrågan, som även återkommer i eller ligger till grund för flertalet av de motionsyrkanden som utskottet behandlar i detta betänkande. Diskussionen om mellanölet kan sägas ha kulminerat med 1972 års riksdagsdebatt i frågan, då en majoritet inom skatteutskottet förordade en återgång till den lagstiftning som gällde före mellanölets införande. Denna ståndpunkt skulle i praktiken ha inneburit ett förbud mot mellanöl. I en reservation i utskottet, som med knapp majoritet segrade i voteringen i kammaren, förordades i stället att 18-årsgränsen för inköp av öl skulle lagfästas i enlighet med förslaget i den då behandlade propositionen. Propositionen hade föranletts av alkoholpolitiska utredningens – APU:s – betänkande Mellanölsfrågan (SOU 1971:66). Utredningens majoritet hade emellertid föreslagit att 18-årsgränsen skulle kombineras med regler om att mellanöl endast skulle få säljas över disk. Vid remissbehandlingen hade flertalet remissinstanser underkänt eller ifrågasatt värdet av en obligatorisk diskförsäljning och departementschefen ansåg sig inte kunna godta detta förslag. Inom skatteutskottet avgavs inga reservationer till förmån för förslaget om diskförsäljning.

I riksdagsberättelsen till detta års riksdag har APU meddelat att utredningen beräknas slutföra sitt arbete under 1973, och med anledning härav har motionärerna i vissa av de här behandlade motionerna förklarat sig vilja avvakta utredningens slutbetänkande. Enligt vad utskottet erfarit från APU beräknas trycklov på betänkandet kunna lämnas under första kvartalet 1974 och utredningen avser också att redovisa ytterligare synpunkter på mellanölsfrågan.

Vid behandlingen inom utskottet av de föreliggande motionerna har framförts farhågor för att lösningen på mellanölsproblemen skulle i onödan försenas om man avvaktar den lagstiftning som kan bli följden av APU:s förslag, eftersom det kan tänkas föreligga risker för att en proposition på grundval av utredningens överväganden och avseende alkoholpolitiken i dess helhet sannolikt inte skulle kunna läggas fram under nästa år utan först till 1975 års riksdag.

Utskottet, som har förståelse för dessa synpunkter, anser sig böra utgå från att utredningen skall kunna slutföra sitt arbete inom nu beräknad tid. Utskottet förutsätter att APU skall kunna finna lösningar på mellanölsfrågan som vinner bredare anslutning än utredningens tidigare förslag i detta ämne.

Under sådana förutsättningar bör det också vara möjligt för Kungl. Maj:t att redan till nästa års höstriksdag lägga fram förslag beträffande riktlinjerna för den framtida alkoholpolitiken. I samband härmed bör också förslag till lagstiftning rörande mellanölet kunna framläggas, en lagstiftning som alltså kan gälla från och med 1975.

Utskottet förväntar således att mellanölsfrågan skall få en mera slutgiltig lösning under nästa år, och med hänsyn härtill vill utskottet

förorda att detta spörsmål inte tas upp till omprövning i nu förevarande sammanhang utan får anstå till dess en proposition avlämnats på grundval av APU:s överväganden. Utskottet anser det därför angeläget att APU får möjligheter att slutföra sitt uppdrag inom planerad tid och vill med hänsyn härtill inte förorda att någon av de här behandlade motionerna överlämnas till utredningen för övervägande eller beaktande, då en sådan åtgärd skulle kunna försena arbetet. Det kan förutsättas att utredningen även utan ett formellt överlämnande av motionerna uppmärksammar alla väsentliga meningsyttringar i den alkoholpolitiska debatten och inte minst de uppfattningar som kommer till uttryck vid riksdagsbehandlingen av sådana frågor.

I avvaktan på APU:s förslag kan utskottet alltså inte tillstyrka motionerna 1973:132, 1973:593 och 1973:1011 i vad avser förbud mot försäljning av mellanöl i livsmedelshandeln, motionen 1973:261 om särskilda åtgärder mot mellanölsmissbruket eller motionen 1973:894 angående kontroll av 18-årsgränsen.

Redan i sitt betänkande (SkU 1972:30) till 1972 års vårriksdag i mellanölsfrågan avvisade utskottet åtskilliga alkoholpolitiska motioner med hänvisning till att frågorna föll inom APU:s utredningsuppdrag. De frågor som då avsågs gällde bl. a. förbud mot alkoholreklam, bryggeriernas förstatligande, alkoholpolitikens och alkoholforskningens ledning och samordning samt ökad information i alkoholfrågan. När sådana krav nu återkommer i bl. a. motionerna 1973:245, 1973:575 och 1973:576 finner utskottet inte anledning till ändrad ståndpunkt utan avstyrker motionerna.

I motionen 1973:1011 hävdas vidare att APU:s direktiv är föråldrade och att utredningen bör få i uppdrag att överväga frågan om inköpsregistrering av rusdrycker. Med hänvisning till vad utskottet ovan anfört om angelägenheten av att APU kan slutföra sitt arbete inom avsedd tid kan utskottet — utan att ta ställning i sakfrågan — inte förorda att utredningen under slutskedet av sitt arbete skall överväga helt nya utgångspunkter för utredningsuppdraget, varför utskottet avstyrker motionen 1973:1011 även i denna del.

Vissa andra yrkanden är också av den arten att de förväntas bli behandlade av APU. Sålunda begärs i motionerna 1973:253 och 1973:400 åtgärder mot alkoholförtäring på offentlig plats. Utskottet anser sig kunna förutsätta att APU vid sin behandling av frågorna rörande de s. k. förtäring- och förvaringsförbuden i vederbörlig mån beaktar de synpunkter motionärerna anfört.

Åtgärder i syfte att motverka hembränning begärs i motionen 1973:594 och även detta problem har utredningen anledning att pröva.

Ett par frågor av mera teknisk karaktär, vilka också faller inom utredningens uppdrag, gäller tiden för utskänkning av alkoholfria drycker, som behandlas i motionen 1973:125, och beskattningen av vissa alkoholsvaga spritdrycker — främst Campari Bitter — som tas upp i motionen 1973:133.

Den förstnämnda frågan kan med all sannolikhet lösas på ett för motionären tillfredsställande sätt, medan däremot beskattningsfrågan – som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen – är mera komplicerad. Då utredningen emellertid väntas pröva också dessa frågor finner utskottet inte anledning förorda några ytterligare åtgärder utan avstyrker bifall till motionerna 1973:125 och 1973:133.

Av de motioner utskottet behandlar i detta sammanhang är det endast tre som behandlar frågor vilka inte kan väntas bli berörda i APU:s slutbetänkande i annat än rent principiellt sammanhang. Två av dessa gäller försöksverksamhet i fråga om vin medan den tredje berör tillgången på alkoholfria drycker vid spritutskänkning. I motionen 1973:592 framförs ett förslag om avsmakning av vin i systembutikerna genom försäljning av särskilda provflaskor i syfte att främja vinkonsumtionen på spritdryckernas bekostnad, medan motionärerna i motionen 1973:1042 vill ha en försöksförsäljning av vin i detaljhandeln – dock i systembolagets regi – under två år i de båda skånska länen.

Utskottet anser inte att de nykterhetspolitiska vinsterna av de i motionerna föreslagna åtgärderna står i rimlig proportion till de praktiska och kontrollmässiga svårigheter som förslagen skulle medföra, varför utskottet avstyrker bifall också till dessa motioner.

Slutligen skall utskottet även något beröra yrkandet i motionen 1973:401, som går ut på en ökad pressannonsering om restauratörernas skyldighet att tillhandahålla alkoholfria drycker. Motionärerna menar att denna skyldighet, som är inskriven i Rff, inte iakttas på tillfredsställande sätt och anser att lämpliga annonskampanjer skulle kunna förbättra situationen.

Utskottet, som inte finner frågan vara av sådan nykterhetspolitisk angelägenhetsgrad att den påkallar särskilda informationskampanjer, anser att tillsynsmyndigheten bör kunna finna andra och mindre kostsamma metoder för att klargöra för restauratörerna vad som åligger dem enligt gällande bestämmelser. Med det anförda avstyrker utskottet motionen 1973:401.

Utskottet hemställer
att riksdagen avslår

1. motionen 1973:125
2. motionen 1973:132
3. motionen 1973:133
4. motionen 1973:245
5. motionen 1973:253
6. motionen 1973:261
7. motionen 1973:400
8. motionen 1973:401
9. motionen 1973:575
10. motionen 1973:576
11. motionen 1973:592
12. motionen 1973:593

13. motionen 1973:594
14. motionen 1973:894
15. motionen 1973:1011
16. motionen 1973:1042.

Stockholm den 16 oktober 1973

På skatteutskottets vägnar

ERIK BRANDT

Närvarande: herrar Brandt (s), Magnusson i Borås (m), Engkvist (s) fruar Nettelbrandt (fp), Holmqvist (s), herrar Kristenson (s), Josefson i Arrie (c), Wärnberg (s), Larsson i Umeå (fp), Carlstein (s), Sundkvist (c), Wikner (s), Nilsson i Trobro (m) och Stadling (s).